

Jezuita Balbín pro naši dobu

STANISLAV KOMÁREK O SVÉM BLÍZKÉM ZE SEDMNÁCTÉHO STOLETÍ

Bohuslav Balbín (1621–1688) je postava, na níž je v obecném povědomí nejznámější ulice na Vinohradech a pak snad ještě, že to byl jezuita a měl nějaké problémy pro své vlastenectví, přičemž nad tím visí ta záhada, jak mohl být zároveň jezuita i vlastenec. Trochu znalejší té věci vědí, že ty problémy měly intimní ráz, a pokud jde o spojení jezuitství a patriotismus, to bylo v barokních Čechách spíš pravidlem než nějakou výjimkou, natož zapovězenou. Věci jsou zkrátka vždycky trochu složitější.

Zabývat se v naší době Balbínem se může jevit jako projev jisté výstřednosti, ba podivínství. Ale to je právě důvod, proč to výstředníky a podivíny přitahuje, a jak známo, ti pak zas přitahují jiné. Takže vlastně člověka nepřekvapilo, když se dověděl, že biolog, historik vědy a svérázný myslitel Stanislav Komárek píše životopisný román o učenci, literátovi a knězi Balbínovi, neboť chápal, že v lecčems mu musela být ta postava dávné barokní doby blízká, mimo jiné i v tom, že oba, Komárka i Balbína, poutalo a poutá „všechno bizarní a exotické.“ A to hluboce předmoderní a ještě „neodkouzlené“ 17. století nabízelo, kam člověk pohlédl.

Bylo ovšem také zjevné, že Komárkův román o Balbínovi nebude „běžný“ historicko-životopisný román. Což tedy platí, ovšem zároveň – inu, neplatí. Jako ve správné biografii jsme krok za krokem seznamováni s Balbínovou životní cestou, doslova od a do z: první stránka začíná porodem, poslední

smrtí, mezi tím je život českého vzdělance v 17. století. Tedy v časech, které z poloviny zabrala třicetiletá válka, z druhé nástup baroka. Komárkův Balbín se v takovém drsném prostředí chová jako dítě své doby, ale zároveň ji přesahuje: je to nadaný hoch, pak mladý intelektuál, nadšený jezuita, ale žádný fanatic, nejsilnějším hnacím palivem je mu touha po poznání, typicky učenecká snaha poznat všechno a také o všem napsat, popsat, encyklopedizovat (Balbín byl nesmírně plodný autor, Komárek svým způsobem taky...). A pak je tady to privátní: Balbín byl člověk z masa a kostí, jehož se týkala vášeň tehdy bez všech diskusí hříšná, tedy prokázané styky homoerotické, jež vedení řádu „řeší“ řekněme nelikvidacími způsoby, de facto podobným postupem, za který je nyní církev tvrdě kritizována: Balbína přesunuje z místa na místa, snaží se ho zbavit možností styku s mládeží atd. Komárek o tom píše s jemnou sympatií, ironií a taktem.

Zároveň, a to je důležité, je každé toto „osobní“ vtaženo do „nadosobního“, věčného a řekněme biologicko-dějinného. Komárek píše Balbínův životopis jako přírodovědec, který se dal na dějiny, jež jsou mu tím, co biologovi přírodní prostředí. Takže když třeba píše o Balbínově dětství, zároveň se seznámíme s názory na výchovu v té době, s dětskými nemocemi apod. Tahle perspektiva umožňuje neobyčejně živé a plastické otevření prostoru pro zasazení člověka v individuálních a obecných dějinách. Komárek je k obojímu empatický, vstřícný, přitom bez iluzí a romantizování. Každá doba má své, zajímavé je na každé právě to, co je obecné všem dobám a v čem se naopak liší. Rané baroko, doba Balbínova, je samozřejmě hluboce prochnuto náboženským duchem, ale to neznamená, že v něm nebyl prostor pro individuální a netypické, pro život, který se i tehdy mohl zdát naplněný. Z dálky časů se každý mohl jevit v něčem našim současníkem, natož Balbín.

Výsledkem toho setkání je velmi originální životopisný román, jenž je po formální stránce v půli cesty mezi beletrií a esejem. Podobně jako v Komárkových „románech“ (*Opšlístisova nadace*, *Černý domeček*, *Mandaríni*), ani tady není důležitý žánr, je to text především dokonale „komárkovský“. Pohled přírodovědce se setkává s pohledem řekněme buddhisticko-jungíánským, což je doplňováno věčnou ironií a existenciální skepsí. Všechno má své protiklady a ty se spojují v jednotu. Když si představíte, že s touto výbavou někdo napíše román o českém jezuitovi 17. století, pak vás to buď ihned odradí, nebo dokonale zaujme a vzruší. Vůbec nezastírám, že patřím mezi ty druhé případy, bez ohledu na jejich početnost a orientaci. ■

JIŘÍ PEŇÁS

Stanislav Komárek:
Jezovita Balbinus.
Nakladatelství
Academia, 150 str.